

Obnova Johanove grobnice (EŠD 2717)

Jože Drešar
Jernej Hudolin

Pogled na grobnico po obnovi.

Ena od značilnosti t. i. pokopališke arhitekture na prelomu 19. v 20. stoletje so tudi bogate neogotske grobnice. Gradili so jih praviloma po naročilu premožnih slojev, ki so vzore zanje prinašali iz sosednjih dežel. Za prostor centralne Slovenije je bila to največkrat Avstrija z Dunajem na čelu, dosegali pa so nas tudi tovrstni vplivi Italije, Francije in Madžarske.

Johanova ali tudi Egrova grobnica z nadzidano kapelico v Železnikih je ena lepših neogotskih kapelic oz. grobnic pri nas. Postavljena je ob pokopališkem zidu na zahodni strani starejšega pokopališkega območja. Nastala je okoli leta 1902 (posvečena je bila leta 1903) in je bila postavljena po naročilu Avgusta Novaka, Globočnikovega pisarja in zakonitega dediča. Ob smrti Johana Globočnika, takrat najpremožnejšega fužinarja, ki je bil sprva z velikimi častmi pokopan v običajen grob, je

Detajl stebra pred čiščenjem. Lepo vidne obloge, ki so prodrle že globoko v kamenino.

Detajl stebra v fazi čiščenja. Obloge so v večini odstranjene, sledilo je finalno čiščenje in hidrofobna zaščita.

nova grobnica postala poslednje skupno počivališče zakoncev Globočnik. V grobnico je Novak namreč dal prenesti tudi posmrtno ostanke Johanove žene Katarine, ki je imela grob pri župnijski cerkvi.

Gre za polodprti tip grobnice. Za grobnice tega obdobja je značilno, da so pretežno izdelane iz kamna, hkrati pa so bogato okrašene s kovaškimi detajli, stenski poslikavami, mozaiki ter barvnimi stekli na zaprtem tipu grobnic. Kamniti elementi, ki dejansko tvorijo celotno konstrukcijo grobnic, so brez izjeme kvalitetno in bogato kamnoseško obdelani. Posebnost grobnice v Železnikih je, da so kamniti elementi izdelani iz kar šestih vrst naravnega kamna. Tako na grobnici najdemo zelo porozen mehanski sediment ali peščenjak, iz katerega so izdelani konstrukcijski elementi nad tlakom. Spodnji elementi so izdelani iz biokemičnega sedimenta oz. apnenca, ki je obstojnejši. Iz magmatske kamnine ali granita (t. i. beneški marmor) sta izdelana dva močna stebra, na katera je naslonjen šilasto obokan strop. Poleg stebrov so iz granita izdelani tudi pokrov grobnice, napisna plošča ter obloga zadnje stene grobnice. Okvir napisne plošče in relief pod njo sta izdelana iz metamorfne kamenine ali pravega belega marmorja. Poleg bogatega kamnoseškega okrasja na Johanovi grobnici izstopa še mozaik nad napisno ploščo ter kovana ograja z dvema samostoječima svetilkama in kovano posodo za okrasno rastlinje. Kovani izdelki naj bi bili delo domačinov, kar priča o vrhunski sposobnosti kovanja mojstrov tistega časa. Nekoliko enostavnejša je dekorativna

poslikava na stropu, ki pa sovпада s sorodnimi poslikavami v župnijski cerkvi, ki so danes skrite pod beleži, delno pa rekonstruirane in vidne. Posamezni elementi kapele in grobnice naj bi bili naročeni in izdelani v Parizu, kar bi bilo s temeljitejšim pregledom zgodovinskih in arhivskih gradiv vsekakor smiselno natančneje definirati.

Po poplavi septembra 2007, ko je reka Sora staro pokopališče skorajda zravnila s tlemi, je bilo tudi na grobnici možno hitro opaziti hude posledice. Dejstvo je, da je zahvaljujoč zelo dobri gradnji grobnica obstala in predvsem zaradi tega z njo tudi del pokopališkega zidu. Pritisk vode je premaknil spodnje dele grobnice. Podzemni del se je napolnil z muljem. Štiri krste je voda na srečo zaprte in brez večjih poškodb raznesla po notranjosti grobnice. Že prej poškodovana dva pomembna konstrukcijska elementa na zadnji steni sta se ob poplavi samo še dodatno razrahljala. Vse te poškodbe, ki so nastale ob poplavi, so narekemale čimprejše ukrepanje. Poleg poškodb, ki so bile posledica povodnji, so se težave kazale skorajda na vseh segmentih tega spomenika. Streha je bila v zelo slabem stanju, kar je dopuščalo vdor meteorne vode v zidano gradivo in posledično vse večje poškodbe na stenskih poslikavah. Na poroznih kamnitih elementih je zaradi bioloških dejavnikov prihajalo do degradacije površine. V spodnjem delu, kjer so bili vidni premiki kamnitih elementov, je zaradi točkovnih obremenitev nastalo več razpok in odlomov. Vrhnji zašiljeni kamniti zaključki oz. fiale so bili popolnoma razrah-

Detajl mozaika pred posegom. Lepo so vidne poškodbe na barvni plasti mozaičnih kamenčkov.

Mozaik po končanem posegu – opravljeni barvni retuši.

ljani. Manj porozni kamniti elementi so bili prekriti z nevezanimi površinskimi oblogami, na tlaku in stopnicah so bili poleg površinskih oblog estetsko zelo moteči madeži od sveč. Kovani elementi so bili na več mestih zelo poškodovani. Opaziti je bilo veliko odlomov, na vsej površini je bil visok potencial korozije. Samostojne svetilke so bile komaj prepoznavne. Mozaik nad napisno ploščo je bil poln poškodb v obliki odrgnin in praznin, na nekaj mestih je zaradi dotrajanega veziva že prihajalo do odpadanja posameznih segmentov. Pozlata črk na napisni plošči je bila v celoti uničena, lesteneč, ki je prvotno krasil grobnico, pa je izginil neznan kdaj.

Dobro leto po poplavih je bilo treba zaradi ogroženosti grobnico nujno zavarovati z leseno konstrukcijo, jo s tem zapreti v začasni zaščitni objekt in vsaj delno zaustaviti njeno nadaljnje propadanje. Po odprtju grobnice se je najprej odstranilo ves mulj, ki se je nakopičil ob poplavih. Sledila je statična sanacija temeljev in podzemnega dela grobnice s predhodno demontažo vseh razrahljanih kamnitih elementov ter kovanih delov. Večje razpoke podzemnega dela so se zapolnile z injektirno maso, temelji pa so bili ojačeni še z dodatno vezjo. V podzemnem delu so se na zid vgradile konzole, na katere se je postavilo štiri dobro ohranjene krste. S tako izvedeno statično sanacijo so bili izpolnjeni pogoji, da se na zunanjem delu grobnice izvedejo konservatorsko-restavratorski posegi.

Posege lahko prikažemo najbolj nazorno, če jih opišemo po materialih, ki sestavljajo grobnico.

S površine kamnitih elementov se je odstranilo

vse sekundarne obloge. Na površini bolj poroznih elementov, kjer so bili prisotni biološki dejavniki, je odstranjevanje le-teh potekalo v več fazah. Šlo je za težko odstranljive obloge, saj se mikroorganizmi naselijo globoko v porni sistem kamnine, kjer jih je težko uničiti. Na omenjene površine se je večkrat naneslo sredstvo za uničevanje prisotnih organizmov ter postopoma s spiranjem odstranjevalo odmrle plasti. Večji del oblog je bilo odstranjenih z nizkotlačnim čiščenjem in mehkim medijem. Obloge s poliranih površin kamnitih elementov se je odstranilo s paro. V tem primeru je šlo za popolnoma nevezane obloge, ki so bile lahko odstranljive. Vse poškodbe v obliki praznin se je nadomestilo z domodeliranjem v materialu, ki je po osnovnih lastnostih zelo podoben kamnini. Velik zalogaj pri posegih na kamnitih elementih je predstavljala zamenjava dveh povsem uničenih elementov na zadnji steni grobnice, saj sta bila oba vpeta v samo konstrukcijo. Iz sorodnega materiala se je po povsem klasični metodi izklesalo kopiji obeh elementov. Pred menjavo je bilo treba uničena kosa odstraniti in izdelati ležišče za nove elemente, pri tem pa absolutno poskrbeti, da ne bi prišlo do kakršnih koli premikov ostalih elementov v območju menjave. Vse druge elemente, ki so bili pred statično sanacijo demontirani, ter elemente, ki so bili razrahljani, se je vrnilo na njihovo prvotno pozicijo. Najbolj izpostavljeni elementi so bili na koncu zaščiteni s hidrofobnim premazom, ki hkrati zavira razvoj organizmov na površini kamna oz. v njegovem pornem sistemu, preprečuje pa tudi pre-

Detajl kiparskega okrasja pred čiščenjem.

Detajl kiparskega okrasja po čiščenju.

veliko vpojnost vlage v kamen in s tem izpostavljenost v času zmrzovanja.

Lesena konstrukcija strehe je bila kljub zamakanju v relativno dobrem stanju, treba je bilo zamenjati le nekaj desk. Nova kritina, vključno z vsemi odtoki, je po posvetovanju s pristojnimi iz ljubljanske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije izvedena iz pločevine Rheinzink v naravni barvi. Vsi detajli so izvedeni po posnetku originala in so zaradi kasnejših garancij hkrati skladni z zahtevami proizvajalca strešne kritine.

Vse poškodbe na bogatih kovanih elementih so bile kovaško dopolnjene. S površine so bili odstranjeni barvni nanosi, ki so že dodobra zalivali kovaške detajle. Kovino se je nato premazalo s protikorozijsko zaščito ter dvoslojno prebarvalo. Stekla na samostojecih svetilkah, ki so bila močno poškodovana, so izdelana na novo po vzoru originala. Za izginuli lesteneč ni bilo podatkov, ki bi omogočali rekonstrukcijo.

S površine mozaika so bile odstranjene sekundarne obloge. Mesta, kjer je prihajalo do odpadanja posameznih segmentov, se je lokalno utrdilo. Poškodbe so se nivojsko dopolnile z enotnim materialom. Na koncu je sledila barvna retuša vseh dopoljenih mest.

Zelo slabo ohranjeno stensko poslikavo na stropu kapele je bilo treba najprej v celoti utrditi in jo povezati na zidano osnovo. Pod ometi je bilo namreč veliko votlih mest, ki se jih je zapolnilo z apnenim vezivom. Praznine oz. vse poškodbe se je dopolnilo z apnenim ometom. Glede na to, da je poslikava likovno dokaj enostavna, saj gre za ponavljajoče se

dekorativne vzorce, je bila rekonstrukcija možna in se je tudi izvedla. Prav obnova in rekonstrukcija poslikave je močno dopolnila celotno podobo.

Grobnici je bila z obnovo po več kot stotih letih vrnjena prvotna podoba. To je bil prvi resnejši poseg vse od njenega nastanka. Vse to priča o izjemnosti gradnje in o pomembnosti tega spomenika za lokalni, pa tudi vseslovenski prostor. Dela je izdelal Restavratorski center ZVKDS skupaj s podjetjem Gnom, d. o. o. Skrb za strokovno konservatorsko-restavratorsko delo na dediščini je osnovno poslanstvo našega početja. Z ohranjanjem stavbne dediščine ohranjamo vrednote kakovostne poselitve, bivalne kulture, tehnik gradnje z naravnimi gradivi, zgodovinskega in kulturnega razvoja. Zato posege vselej načrtujemo z načeli, da k prenovi pristopamo le s celovito zasnovanimi projekti, ohranjamo pristnost vseh sestavin arhitekture, uporabljamo postopke in materiale, ki v maksimalni možni meri omogočajo povrnitev v originalno stanje, ter uporabljamo tradicionalne tehnologije in medsebojno združljive materiale.

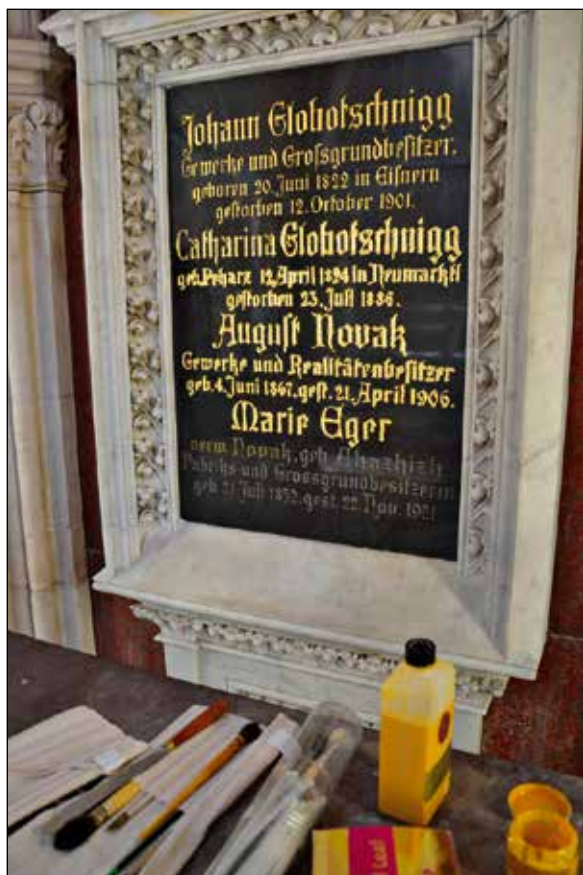
Ker pa je boljše in pametneje vzdrževati kot popravljati in je hkrati želja vseh, da grobnica čim dlje ostane v dobrem stanju, bo vsekakor treba zanjo skrbeti. Redno, tako, kot znamo skrbeti za svojo lastnino. Če nam bo uspelo, bo še veliko rodovom za nami pričala, da so tož živeli ljudje z vizijo, z voljo in da so svoje sanje tudi uresničili. Vsak po svoje, a skupaj za dobrobit doline z vso okolico in vsemi prebivalci. In generacije, ki prihajajo, bodo teh zavedanj še kako potrebne.

Zahtevna zamenjava uničenih konstrukcijskih elementov grobnice. V tej fazi obnove bi vsaka napaka lahko povzročila tudi porušenje grobnice.

Izdelava šablone za potrebe izdelave kopije uničenega kamnitega elementa (izguba nosilnih lastnosti).

Restavriranje spominske plošče.

